

ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Григорій МОНАСТИРСЬКИЙ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ БАЗОВОГО РІВНЯ

Обґрунтовано гіпотезу дослідження територіальної спільноти базового рівня як економічної системи. Сформовано концепцію економічного розвитку територіальних спільнот базового рівня як об'єкта управлінського впливу. Визначено теоретичні засади та необхідність модернізації технологій управління місцевим економічним розвитком.

Домінуючим напрямком наукових досліджень сучасності є вивчення тенденцій глобалізації, розгляд економічних процесів на світовому полідержавному рівні. Вчені-економісти практично оминають сферу безпосереднього здійснення економічної діяльності та формування економічних передумов забезпечення життєдіяльності людини – рівень територіальних спільнот базового рівня, що є найменшими адміністративно-територіальними одиницями кожної держави. Однією із об'єктивних причин цього є консервативний підхід до дослідження утворень базового рівня, культивування стереотипних уявлень щодо забезпечення їх функціонування та розвитку. Процеси, які відбуваються сьогодні в економічному, соціальному та політичному житті людської цивілізації вимагають формування якісно нового наукового погляду на базовий рівень територіальних спільнот, що визначає *актуальність* представленого дослідження.

Генетико-критичний аналіз наукової літератури останнього півстоліття показує, що базовий рівень адміністративно-територіального устрою прямо чи опосередковано *становив інтерес зарубіжних і вітчизняних дослідників*. Узагальнення існуючих підходів до дослідження базового територіального рівня дозволяє виокремити такі наукові напрямки: юридично-правовий (Б. Андресюк, О. Батанов, М. Корнієнко, А. Чемерис); регіоналістичний (М. Долішній, М. Чумаченко, О. Кузнецова, В. Лексін та О. Швецов, С. Дорогунцов, Я. Олійник, А. Степаненко); урбаністичний (О. Шпачук, О. Єгоров, Б. Адамов, С. Богачов, М. Мельникова, О. Лук'янченко); самоврядно-управлінський (З. Макашева, І. Каліннікова, В. Зотов, Р. Вальчак, Е. Войцеховський, К. Жук, Т. Клементевіч, А. Міщук, З. Франковський, Г. Гілберт, Б. Генан, Б. Деанте, Ф. Кьєлбергсєдс, Р. Беннет); соціологічний

(Е. Азарх, Е. Горяченко, П. Колосовський, С. Крапчан, І. Мучнік, Р. Ривкіна, В. Тапіліна, В. Федосєєв, Л. Хахуліна, В. Іванов, В. Патрушев); географічний (М. Баранський, В. Беленький, В. Борденюк, В. Давидович, С. Ковальов, М. Коста, Л. Кранц, Є. Марков, Г. Лаппо, Є. Перцик, В. Покшишевський, В. Рибалка, М. Спектор, Б. Хорєв, С. Шульц, М.-К.Морел); аграрний (О. Бугуцький, Д. Крисанов, О. Максимюк, Л. Молдаван, В. Плонський, І. Прокопа, А. Радовець, П. Шейко, Л. Шепотько); інтегративний (Л. Нікіфоров, О. Троцьковський, М. Аітов, Р. Камаєв, М. Стронгіна). Таким чином, в науковій літературі сформувався бачення територіальної спільноти базового рівня як територіально-географічного утворення, переважно міського типу, сфери життєзабезпечення територіальної громади, що реалізує право на місцеве самоврядування. Такий підхід є обмеженим, оскільки практично не враховує економічної сутності цієї спільноти як складної системи.

Завданням дослідження є напрацювання цілісної концепції управління розвитком територіальних спільнот базового рівня з позиції реалізації їх економічного потенціалу та забезпечення конкурентоздатності, що дозволить розглядати ці спільноти як суб'єкти економічних відносин та об'єкти економічної діяльності. Це врешті-решт дозволить окреслити економічне підґрунтя реалізації місії територіальних спільнот базового рівня як осередків життєдіяльності людини.

Перш за все вважаємо за доцільне розглянути гіпотезу дослідження територіальної спільноти базового рівня як економічної системи. Вихідним елементом адміністративно-територіального устрою держави є найменші адміністративно-територіальні одиниці, що в кожній країні мають свою назву [1, 14]. Пропонуємо для їх узагальнення використовувати термін «територіальна спільнота базового рівня», що дозволить чітко окреслити об'єкт дослідження, уникнути термінологічної плутанини та невизначеності.

Використовуючи територіально-управлінський підхід можемо стверджувати, що територіальна спільнота базового рівня (ТСБР) – це первинна адміністративно-територіальна одиниця держави, що характеризується поєднанням територіально-просторової, економічної та соціально-демографічної компонент. До ТСБР в Україні відносяться села або їх об'єднання, селища та міста, що реалізували своє право на місцеве самоврядування. Фактично, ТСБР відповідає п'ятому рівню системи багаторівневого територіального поділу (NUTS¹-V), що використовується Статистичним бюро Європейського Союзу (Євростатом) [2, 414].

ТСБР є системою, оскільки володіє всіма її рисами: наявність компонентів, наявність зв'язків, наявність структури, наявність взаємодії, перебіг процесів, цілісність та емерджентні властивості, можливість ідентифікації, наявність зовнішнього середовища, наявність концепції. Поряд із володінням загальними властивостями кожна ТСБР має свої неповторні характеристики, які визначаються такими чинниками: адміністративним статусом, поселенським статусом, економіко-географічним положенням, чисельністю та статевовіковим складом населення, площею території, структурою економіки, історико-культурними характеристиками, спеціалізацією, національно-етнічним та релігійним складом населення, державною

¹ *NUTS (Nomenclature of Territorial of Statistics)* — номенклатурна статистична територіальна одиниця.

приналежністю. З урахуванням цих характеристик можна виокремити різні типи ТСБР [3, 11–14].

ТСБР є територіально-просторовою, економічною, соціальною, політичною та екологічною системою [4]. Досягнення соціального добробуту, реалізація політичних цілей, використання територіально-просторових ресурсів відбувається за допомогою економічних важелів, що дає підстави висунути гіпотезу про пріоритетність розгляду ТСБР як економічної системи. Важливість дослідження ТСБР як економічної системи в Україні зростає з урахуванням того, що система адміністративно-територіального устрою побудована не за дискретно-точковим, а суцільно-межовим принципом, що передбачає розподіл території усієї країни на юрисдикційні зони територіальних громад. Це об'єктивно зумовлює функціонування всіх об'єктів національної та регіональних економічних систем в межах ТСБР.

Економічна наука розглядає економічну систему як сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл та споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності, відповідно до мети суспільства. Основними її елементами є продуктивні сили, техніко-економічні відносини, організаційно-економічні відносини, відносини економічної власності, господарський механізм [5, 444]. Це визначення можна поширити й на ТСБР, оскільки вона володіє окресленими характеристиками. Використання системного підходу дозволяє застосовувати для означення ТСБР як економічної системи категорію «муніципальна (місцева) економіка».

Економічний підхід дозволяє розглядати ТСБР як корпоративну структуру [3, 43–44, 191–199]. У структурі ТСБР як муніципальної корпорації можемо виділити такі сектори: державний, муніципальний (комунальний), корпоративний, приватний та сектор домашніх господарств. Вагоме місце у функціонуванні муніципальної економічної системи посідає й суспільно-добровільний сектор, який запропоновано виокремлювати професором А. Мельник, до складу якого входять об'єкти власності релігійних та громадських організацій [6, 12–13]. Варто наголосити, що провести чітку межу між секторами муніципальної економічної системи практично неможливо. Це зумовлено посиленням міжсекторальної взаємодії, інтеграції та взаємопроникнення секторів економіки на муніципальному рівні. Так, суб'єкти муніципального, корпоративного, приватного секторів та сектора домашніх господарств беруть участь в реалізації спільних проектів, створюють підприємства на основі об'єднання капіталу різних форм власності.

ТСБР як економічна система є елементом економічних систем вищого ієрархічного порядку – регіональної, національної та глобальної, що дозволяє розглядати базові території як визначальний елемент їх функціонування (рис. 1). Важливість місця та ролі ТСБР як економічної системи у функціонуванні та розвитку економічних систем вищого рівня підкреслюється тим, що: ТСБР є місцем безпосереднього розташування економічних ресурсів; на рівні ТСБР відбувається реалізація більшості економічних відносин та взаємодій; ТСБР як економічна система локалізує компоненти, які дозволяють ідентифікувати регіональні та національні економічні системи; муніципальна економічна система є полігоном розроблення та впровадження інновацій; ТСБР як економічна система спроможна більш оперативно мобілізувати ресурси для самозбереження в період кризових

ситуацій, що є запорукою стабільності економічних систем вищого рівня; економічна система ТСБР, особливо великих міст, прикордонних територій є учасником світогосподарських відносин, минаючи іноді регіональні та національні ринки.

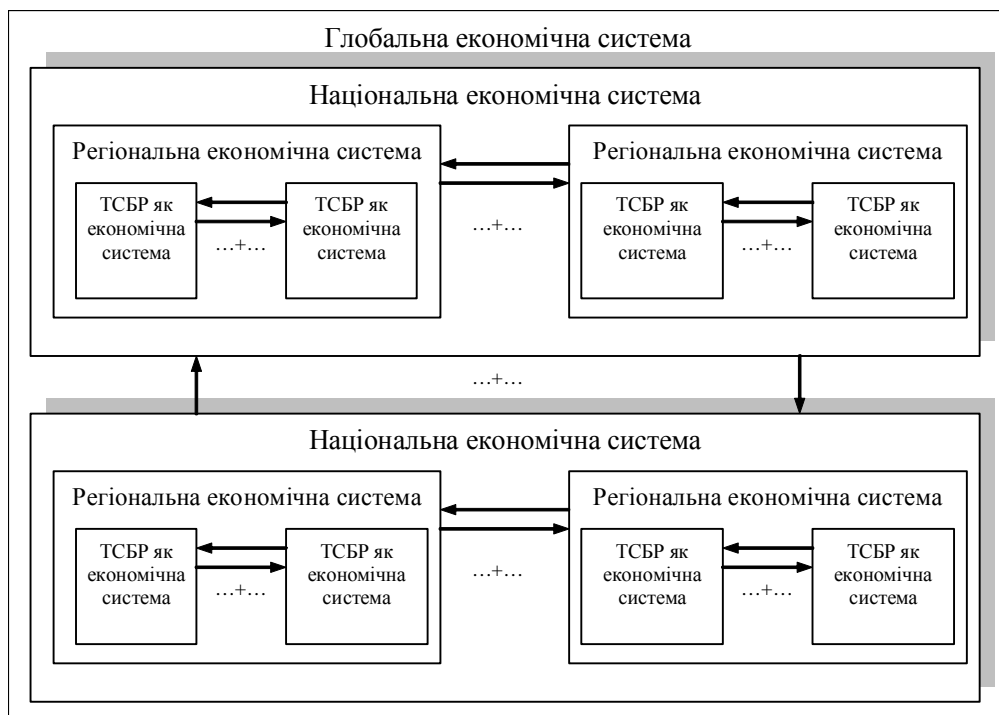

Рис. 1. Територіальна спільнота базового рівня як елемент економічних систем вищого рівня

В свою чергу ТСБР як економічна система містить у своєму складі економічні підсистеми, які взаємодіючи між собою визначають стійкість муніципальної економічної системи: підприємницьку, фінансову, інфраструктурну, ресурсо-майнову, трансформаційно-продуктову, зовнішньоекономічну. Підприємницька підсистема включає підприємництво як особливий економічний ресурс та відносини, що виникають в процесі його реалізації. Фінансова – концентрує муніципальні фінансові ресурси та відносини, пов'язані з їх рухом. До складу інфраструктурної підсистеми входять інститути ринкової інфраструктури, що забезпечують взаємодію між окремими муніципальними ринками. Ресурсо-майнова підсистема містить економічні ресурси різних форм власності, які використовуються для виробництва певного продукту у всіх його можливих проявах. Трансформаційно-продуктова – включає безпосередньо процес трансформації внутрішніх і зовнішніх ресурсів у готовий продукт. Зовнішньоекономічна – орієнтується на економічну взаємодію ТСБР із зовнішнім світом на основі двосторонніх та багатосторонніх економічних зв'язків.

Окреслений підхід корелюється з позицією американського дослідника Е. Дж. Блейклі, який наголошує, що «в умовах ринкової економіки окремі населені пункти

виступають як окремі ринки. Місцеві громади повинні на базі людських, соціальних, інституційних та фізичних ресурсів місцевості побудувати самоокупну економічну систему» [7, 75]. Однак при цьому вчений не враховує: регулятивно-управлінській чинник, необхідною умовою реалізації якого є формування адміністративно-територіальної одиниці низового рівня, що може складатися з декількох населених пунктів; об'єктивність взаємодії місцевої економічної системи з іншими локальними економіками та входження її в економічну систему вищого ієрархічного рівня, що в принципі не дозволяє розглядати муніципальну економіку як певне самоокупне натуральне господарство; необхідність поєднання місцевих та державних ініціатив щодо забезпечення розвитку території.

Таким чином, гіпотеза про дослідження ТСБР як економічної системи дозволяє: відійти від виключно економіко-географічного й політико-управлінського підходу до дослідження базового територіального рівня; вмонтувати рівень ТСБР як невід'ємну складову в регіональну та національну економічні системи; розглядати ТСБР як суб'єкта економічних відносин, що здійснює конкурентну боротьбу на регіональному, національному та світовому ринках; спроектувати вплив економічних процесів на соціальний розвиток ТСБР; досліджувати ТСБР як об'єкт зовнішніх економічних впливів, що визначають, великою мірою, економічну ситуацію в муніципальній системі; змодельовати ТСБР в цілому та його ресурси зокрема як об'єкт економічних відносин та економічної діяльності; розглядати процеси, які протікають в ТСБР з позиції економічної ефективності; позиціонувати ресурси ТСБР як ресурс економічного розвитку; поглибити розуміння ТСБР як корпорації, поширити його на взаємодію ТСБР з іншими територіальними утвореннями; обґрунтувати необхідність формування системи регуляторів для забезпечення коригування саморозвитку муніципальної економічної системи; визначити загальну логіку та місію функціонування всіх підсистем місцевого господарства; створити передумови для застосування економічного інструментарію управління розвитком ТСБР.

Друга проблема, яка логічно вимагає розгляду, є проблема економічного розвитку територіальних спільнот базового рівня, яку на наш погляд необхідно розглядати як об'єкт управлінського впливу.

Висунення й обґрунтування гіпотези про дослідження ТСБР як економічної системи, що є складною організацією, дозволяє поширити на ці утворення принципи організаційної динаміки, визначальною характеристикою якої є розвиток.

Як і будь-яка система, ТСБР розвивається, тобто в його підсистемах відбуваються невідворотні, спрямовані та закономірні зміни [8]. На відміну від традиційного уявлення, яке основною властивістю розвитку вважало мінливість, сучасне поняття «розвиток» включає три взаємопов'язані характеристики: зміни, зростання, покращення, головною з яких є остання [9, 99]. Вказаний підхід знімає необхідність, іноді надто штучної та філософської, дискусії про співвідношення зростання та розвитку, якій приділяють увагу багато дослідників [10, 19–20; 11, 10–16].

Розвиток ТСБР відбувається в двох взаємопов'язаних напрямках: соціальному та економічному. Соціальний розвиток ТСБР як процес підвищення соціального добробуту населення територіальної громади на основі забезпечення соціальних

стандартів життя, гарантованих державою, є місією розвитку спільноти, а економічний розвиток засобом її реалізації [3, 16–20]. Під економічним розвитком ТСБР ми розуміємо процес зміни, зростання та покращення кількісних та якісних характеристик економічної системи ТСБР шляхом раціоналізації використання виробничих, природних, трудових, фінансово-інвестиційних ресурсів на основі підприємництва та рівноправного поєднання різних форм власності для задоволення потреб місцевого населення. Враховуючи це визначення слушним буде використання поряд з поняттям «економічний розвиток ТСБР» категорії «місцевий економічний розвиток», що традиційно застосовується в державному і муніципальному управлінні в зарубіжних країнах [7; 11].

Основними критеріями економічного розвитку ТСБР є: зростання кількісного та якісного рівня виробництва на підприємствах ТСБР; збільшення продуктивності праці працівників ТСБР на основі впровадження технологічних, технічних та організаційних інновацій; зменшення трудо-, енерго- та матеріаломісткості виробленої продукції; збільшення частки місцевого населення, зайнятого підприємницькою діяльністю, зменшення безробіття в ТСБР; раціоналізація використання існуючих місцевих ресурсів; зміцнення економічної бази місцевого самоврядування; підвищення конкурентоспроможності ТСБР, зростання економічної активності та економічної культури територіальної громади та її членів.

Економічна й управлінська наука містить багато теорій місцевого економічного розвитку [2, 38–91; 7, 80–93; 10, 14–40; 11, 26–43; 12, 13–36, 75–96, 102–114], які треба переоцінити з позиції адекватності існуючим реаліям. Генетичний, діалектичний і змістово-критичний аналіз основних теорій місцевого економічного розвитку дозволяє здійснити їх поділ на такі групи: теорії розміщення (просторові, локалізаційні) – теорія сільськогосподарського штандорта, теорія раціонального штандорта промислового підприємства, теорія промислового штандорта, теорія центральних місць, теорія просторової організації господарства, теорія дифузії інновацій, теорія полюсів зростання, теорія «центр-периферія»; власне теорії економічного розвитку (зростання) – теорія сукупної (кумулятивної) причинності, теорія привабливості (атракційності), узагальнюючі теорії – синтетична теорія місцевого економічного розвитку, міждисциплінарні теорії – регіональна теорія. Ґрунтовний аналіз вказаних теоретичних розробок дозволяє зробити висновок, що слушною є позиція С. Слави та Г. Гріна, за якою «жодна теорія адекватно не пояснює місцевий економічний розвиток, вказуючи на те, що місцевий економічний розвиток формується під впливом багатьох факторів, які у певній сукупності створюють основу для теорії розвитку та місцевих економічних дій» [11, 28].

Розвиток загалом та його економічна компонента є явищем об'єктивним. Для того, щоб розвиток ТСБР набув цілеспрямованого, передбачуваного характеру, був ефективним з дотриманням критерію оптимального використання ресурсів, ним потрібно управляти. Вся багатоманітність підходів до характеристики поняття «управління» обумовлена багатогранністю й складністю цього соціального явища, яке дуже важко на сучасному етапі розвитку управлінської науки виразити одиничним визначенням. Процес управління передбачає наявність двох необхідних компонентів – суб'єкта управління (та складова, яка здійснює управлінський вплив) та об'єкта управління (та частина системи, на яку цей вплив спрямований, котра

забезпечує врешті-решт реалізацію соціальної місії конкретної системи управління). За В. Галактіоною та В. Козбаненко управління є процесом створення цілеспрямованої взаємодії суб'єкта й об'єкта управління заради досягнення результатів, що мають соціальну значимість [13, 10]. Дане визначення містить принципово важливі, на нашу думку, моменти. По-перше, вплив суб'єкта управління на об'єкт з одностороннього явища перетворюється в їх взаємодію, що більш повно відображає діалектику соціальних систем. По-друге, запровадження критерію соціальної значимості результату управління характеризує соціальну спрямованість та соціальну місію будь-якої управлінської системи.

Традиційно місцевий економічний розвиток розглядається в науковій літературі як об'єкт впливу з боку органів місцевого самоврядування. Враховуючи розуміння ТСБР як динамічної відкритої організації, що володіє властивістю інтегративності, яка передбачає входження кожної організаційної системи у відповідну макроорганізацію, можемо стверджувати, що ТСБР є об'єктом полівекторного управлінського впливу з боку управлінських суб'єктів різного ієрархічного рівня та функціонального значення. Це твердження може стати основоположною ідеєю нової теорії місцевого економічного розвитку – теорії ієрархічності управління економічним розвитком ТСБР (рис. 2).

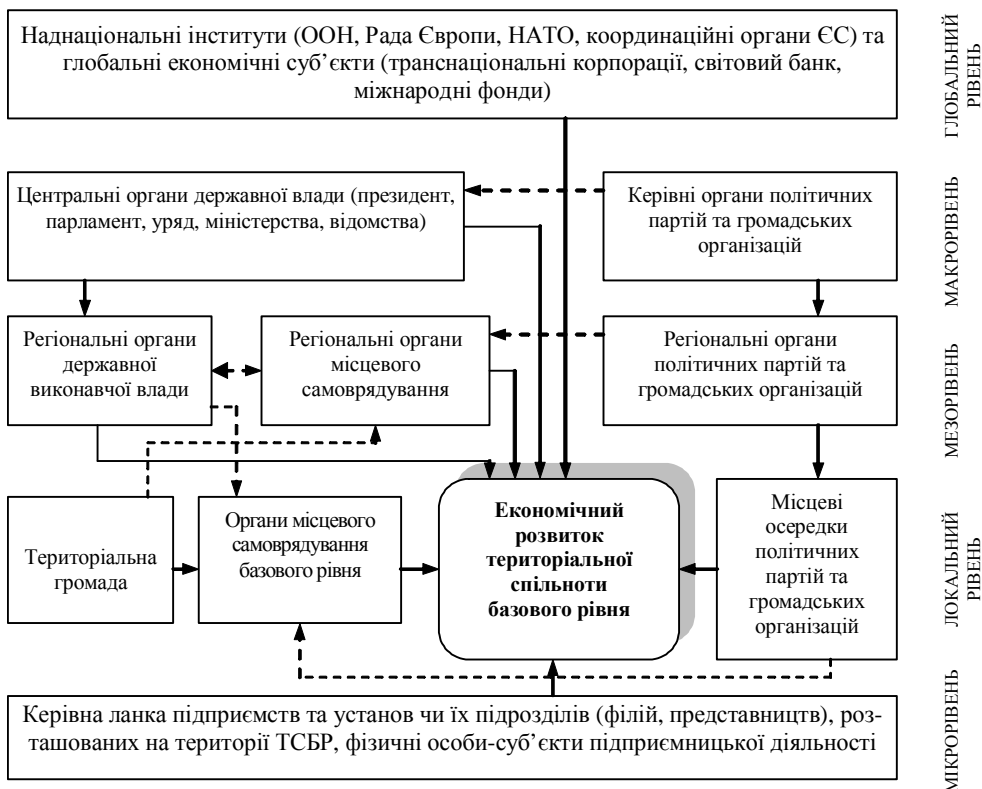

Рис. 2. Економічний розвиток територіальної спільноти базового рівня як об'єкт управлінського впливу

В системі ієрархічного управління місцевим економічним розвитком можна виокремити п'ять рівнів: глобальний, макроекономічний, мезоекономічний, локальний та мікрорівень. Позиціонування глобального рівня пов'язано із зростанням ролі наднаціональних інститутів та корпорацій в забезпеченні економічного розвитку базових територіальних спільнот (великі міста як суб'єкти світової економіки; транскордонне співробітництво; наднаціональне регулювання муніципального розвитку багатосторонніми хартіями та міжнародними договорами; дотримання певних вимог щодо розвитку ТСБР як критерій вступу країни в міжнародні організації; фінансування муніципальних проектів міжнародними фондами). Макроекономічний рівень, представлений центральними органами державної влади, покликаний забезпечити зменшення диференціації в рівнях економічного розвитку ТСБР шляхом використання механізмів фінансово-бюджетного регулювання, програмування для вирівнювання територіального розвитку й підтримки проблемних територій. В цьому контексті доцільно поставити питання про необхідність формування державної муніципальної політики, яка б визначила бачення державою економічного розвитку базових територіальних спільнот та механізм його реалізації. Регіональний рівень, на якому функціонують, як місцеві органи державної виконавчої влади, так і регіональні органи місцевого самоврядування, повинен забезпечити безпосереднє впровадження державної економічної політики на муніципальному рівні та реалізацію спільних економічних інтересів ТСБР певного регіону. Локальний рівень безпосередньо відповідає за забезпечення економічного розвитку ТСБР на основі реалізації економічних інтересів територіальної громади органами місцевого самоврядування через розробку та впровадження важелів місцевої економічної політики. Суб'єкти мікрорівня, фактично, забезпечують формування предметного вираження економічного розвитку, створюючи муніципальний економічний продукт на основі реалізації власних економічних інтересів. В умовах інституціоналізації партійного життя, становлення громадянського суспільства, пропорційного принципу формування представницьких органів влади центрального, регіонального та міського рівнів зростає роль політичних партій та громадських організацій у визначенні напрямку та інтенсивності місцевого економічного розвитку, що представлені на макроекономічному, мезоекономічному та локальному рівнях.

Запропонований теоретичний підхід ґрунтується на таких положеннях: економічний розвиток ТСБР є результатом управлінського впливу з боку різних суб'єктів, що передбачає врахування ролі кожного суб'єкта в його загальній динаміці; неприпустимим є нехтування будь-яким з суб'єктів забезпечення місцевого економічного розвитку, що пов'язано з необхідністю врахування різних чинників, які визначають траєкторію руху місцевої економіки; кожен з рівнів управління місцевим економічним розвитком виконує свою роль, що визначається характером управлінських суб'єктів, їх місією, цілями функціонування й призначенням; суб'єкти управління місцевим економічним розвитком перебувають у складній дво- та полісторонній взаємодії й взаємозалежності; суб'єкти управління місцевим економічним розвитком спроможні як підсилювати, так і послаблювати чи навіть блокувати взаємні управлінські впливи на розвиток місцевої економіки; ієрархічність управління місцевим економічним розвитком є характерною ознакою управління

розвитком ТСБР у всіх країнах, що пов'язано з універсальною природою ТСБР як первинного елементу національної економіки (див. рис. 1).

Центральною рухомою ланкою механізму управління економічним розвитком ТСБР є управлінські важелі, що забезпечують динамічність управлінських впливів та взаємодію суб'єкта і об'єкта управління [14]. Управлінські важелі реалізуються за допомогою сукупності управлінських інструментів [3, 260–271], які, в свою чергу, є системою управлінських технологій, що є способами безпосереднього здійснення управлінської діяльності та практичного впровадження управлінських рішень. Якщо історично під технологією розумілася «загальнотехнічна дисципліна, що вивчала взаємодію засобів праці та сировини, матеріалів» [15, 24], то сьогодні можемо стверджувати, що «технологізацію необхідно розглядати як об'єктивний процес еволюції науки управління» [16, 4]. Поняття «технологія управління» не можна замикати на технологіях управління організацією як суб'єктом мікроекономіки. З цього погляду дискусійним є визначення управлінських технологій, запропоноване Л. Товажнянським як «послідовності дій і операцій з формування та здійснення конкретного управлінського впливу з метою ефективної організації людей, що займаються спільною трудовою діяльністю» [16, 19], оскільки управлінські технології є способом реалізації управлінських впливів всіх без винятку інститутів управління стосовно всіх об'єктів управління (організація, локальна територіальна спільнота, регіон, держава). Це дає право розглядати технології управління економічним розвитком ТСБР як первинний елемент управління цим процесом.

Сучасна теорія та практика управління економічним розвитком ТСБР є полігоном культивування багатьох стереотипів, породжених як історичним досвідом, так і усталеними науковими упередженнями, зумовленими тривалим домінуванням певних теорій місцевого економічного розвитку (теорії депресивності, теорії місцевого самоврядування як інституту соціального обслуговування, теорії природних монополій, соціологічних теорій розвитку громад, теорії сукупної причинності) [4]. Вказане обумовлює необхідність модернізації існуючих та розробку нових теорій місцевого економічного розвитку з урахуванням гіпотези дослідження ТСБР як економічної системи на основі відмови від архаїчно-догматичного підходу до забезпечення розвитку низового територіального рівня, впровадження новаторсько-інноваційної концепції управління на засадах менеджменту.

Останнє закономірно координується з модернізацією технологій управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня. Про модернізацію (від фр. *moderniser* – новітній, сучасний) сьогодні надзвичайно широко говориться у вітчизняних наукових публікаціях, однак переважно з позиції модернізації макроекономічних процесів чи удосконалення чинників мікроекономічного розвитку. Відповідно до модернізаційної теорії, модернізація є процесом осучаснення певної системи з метою забезпечення її адекватності умовам зовнішнього середовища та синхронізації її розвитку та економічних, соціальних, науково-технологічних процесів, що відбуваються в людській цивілізації. Опрацювання наробок класиків та сучасників модернізаційної теорії [17–26] дозволяє стверджувати, що в світовій науці практично ніхто на науковому теоретичному рівні не ставив питання про необхідність модернізації управління економічним розвитком, зокрема його активної

частини – управлінських технологій. На нашу думку, саме модернізація управління повинна бути вихідною точкою модернізації будь-якої системи, зокрема економіки та економічного розвитку.

Сьогодні в українській науці та практиці управління наголошується на необхідності реформування системи управління розвитком ТСБР, однак в контексті переважно трансформації суб'єктів управління цим процесом – органів місцевого самоврядування – з позиції розширення їх повноважень, зміни організаційної структури, покращення ресурсного забезпечення. Виходячи з розуміння системи управління як триєдності суб'єкту, об'єкту та механізму управління як рухомої ланки управлінського впливу [14], трансформація суб'єкту управління без модернізації управлінського механізму, що реалізується за допомогою управлінських технологій, є малодієвим процесом, оскільки суперечить принципу комплексності й системності.

Постановка питання про необхідність модернізації технологій управління економічним розвитком ТСБР визначається наступними аргументами: невідповідністю технологій управління, які застосовуються, трансформації об'єкта управління – ТСБР, що визначає сутність і зміст управлінського процесу, зокрема формуванню місцевих ринкових економічних систем на основі поєднання різних форм власності; руйнуванням державного монополізму на надання житлово-комунальних послуг та становленням комунального сектору економіки; посиленням конкуренції між окремими ТСБР на національному та регіональному ринках за інвестиційні ресурси; зростанням впливу глобальних та наднаціональних чинників на розвиток ТСБР, зокрема транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій; необхідністю узгодження державної та місцевої економічної політики та інструментів регулювання розвитку муніципальної економіки; певною демократизацією місцевого управління, відмовою від командно-адміністративного стилю управління; ускладненням місцевих економічних систем, появою нових полівекторних економічних зв'язків; необхідністю забезпечення ефективності управління економічним розвитком ТСБР; високим рівнем консерватизму моделі та технологій управління місцевим економічним розвитком; необхідністю врахування нової парадигми місцевого розвитку на засадах муніципалізації.

Модернізація, на перший погляд, має форму постійного наздоганяння вже існуючих досягнень, що зумовлює постійне відставання технологій, які модернізуються, від передових технологій, які відповідно до динамічного підходу до розвитку систем також не є статичними, а перебувають в стані перманентної модернізації. Зокрема, більшість прихильників модернізаційної теорії розглядають її з позиції розвитку, що наздоганяє, обумовленому існуванням передових, розвинутих і відсталих, менш розвинутих країн, що робить розвиток, який наздоганяє, нормальним і постійним історичним процесом [17, 3]. Щоб цього не сталося, на нашу думку, доцільною буде орієнтація не на існуючі прикладні технології, а на інноваційні наукові напрацювання, які можуть максимально врахувати ситуативні характеристики певного середовища та будуть апробовані в процесі проведення імітаційних та польових вибіркового експериментів. В свою чергу, наукові розробки вже враховуватимуть найкращі надбання передового досвіду управління економічним розвитком ТСБР з позиції їх позитивних та негативних

характеристик. Тут варто погодитися з В. Кононенком, що «в історії не раз траплялись ситуації, коли в розвитку певних країн розвиток, що наздоганяє, змінювався на розвиток, що випереджує» [27, 6]. В умовах нової інтелектуальної економіки знань модернізація, на нашу думку, повинна орієнтуватися саме на випередження, що дозволить країні, регіону, ТСБР не лише конкурувати на ринку, але й вижити.

Таким чином, можемо стверджувати, що в процесі модернізації технологій управління економічним розвитком ТСБР доцільним є винайдення власної моделі технологічного управління місцевим економічним розвитком, що дозволить випередити зарубіжні країни, зробити прорив в досліджуваній сфері. В цьому контексті слушною є думка С. Хантінгтона, що найбільш адекватною формою розвитку суспільства є національна модель модернізації, яка досягається на певному рівні вже досягнутої вестернізації [18, 19]. Враховуючи, що Україна історично та ментально є представником Західного світу, можна стверджувати, що формування національної моделі модернізації є виправданим, особливо на рівні первинних територіальних спільнот, з врахуванням того, що можливим є простеження дифузії механізмів управління ними (функціонування міст-князівств Київської Русі, існування інституту старост в Наддніпрянській Україні та війтів в Галичині, кооперація господарського розвитку в Західній Україні) в Західний світ.

Згідно теорії модернізації її визначальною ознакою є інновації [27, 6]. На думку дослідників «інноваційний розвиток і модернізаційні процеси фактично знаходяться в одному методологічному ряду» [28, 9]. Власне інноваційність дозволяє говорити про модернізацію як про ефективне нововведення. В контексті дослідження інноваційності модернізації технологій управління економічним розвитком ТСБР впливає проблема визначення, що є сучасним, «модерним» для муніципального управління. Здавалося б така виключно філософська проблема є маловажливою. Проте таке судження є помилковим: впровадження псевдосучасних технологій управління економічним розвитком ТСБР, які насправді використовувалися в розвинутих державах чи інших регіонах країни кілька десятиліть назад, може зумовити те, що конкретна спільнота чи група спільнот потрапляє в пастку перманентної відсталості, витративши час та зусилля на імплементацію застарілих технологій. Сучасними технологіями управління є такі технології, впровадження яких дозволить ТСБР успішно конкурувати на ринку. Хоча, потрібно відзначити, що в умовах інформаційного суспільства сучасність є надзвичайно відносним поняттям. Часовий лаг між формуванням передової технологій та появою більш прогресивних технологій надзвичайно зменшився. Це обумовлює те, що процес модернізації в XXI столітті об'єктивно стає інтенсивнішим та динамічнішим як іманентна ознака систем, що розвиваються.

Модернізація технологій управління економічним розвитком ТСБР обов'язково повинна орієнтуватися на результат, досягнення якого є необхідною передумовою наступного удосконалення управлінських технологій. Це є засобом протидії необдуманій безрезультатній модернізації заради модернізації, неефективного використання ресурсів, що витрачаються для забезпечення перебігу модернізаційного процесу. В процесі модернізації технологій управління економічним розвитком ТСБР створюється можливість розв'язання певних проблем розвитку території на засадах врахування системи чинників, які їх обумовлюють.

Модернізація дозволяє територіальній спільноті перейти на якісно новий рівень розвитку, що є необхідним в умовах прискореної динаміки зовнішнього середовища.

Таким чином, можемо зробити *висновок*, що концепція модернізації як постійного удосконалення технологій управління економічним розвитком ТСБР відповідно до вимог сучасності формує нову парадигму економічного розвитку базових територіальних утворень як визначального компоненту розвитку національної економіки.

Враховуючи діалектику модернізації технологій управління місцевим економічним розвитком як необхідного прояву ефективного розвитку, дослідження цього процесу повинно базуватися, з одного боку, на методологічному апараті, напрацьованому теоретиками місцевого економічного розвитку та модернізаційної концепції, а з іншого — на формуванні оригінальної методології, яка б відповідала інноваційності модернізації. З огляду на багатогранність об'єкта управління, дослідження проблеми модернізації технологій управління економічним розвитком ТСБР повинно базуватися на синтетичній єдності таких підходів: системного, комплексного, міждисциплінарного, синергійного, організаційного, інноваційного, ієрархічного, корпоративного, регіонально-цілісного, гуманістичного. Розроблення практичних рекомендацій щодо прикладної реалізації запропонованої концепції становитиме *проблемне поле подальших наукових розвідок* в сфері управління економічним розвитком ТСБР.

Література

1. Мельник А. Ф. *Муніципальний менеджмент: навч. посібник* / Мельник А. Ф., Монастирський Г. Л., Дудкіна О. П. — К.: Знання, 2006. — 420 с.
2. Гранберг А. Г. *Основы региональной экономики: учебник* / А. Г. Гранберг. — М.: ГУ ВШЭ, 2004. — 496 с.
3. Мельник А. Ф. *Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: монографія* / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. — Тернопіль: Економічна думка, 2007. — 476 с.
4. Монастирський Г. Л. *Гіпотеза дослідження територіальної спільноти базового рівня як економічної системи* / Г. Л. Монастирський // *Вісник економічної науки України*. — 2008. — № 1. — С. 141–147.
5. *Економічна енциклопедія: [в 3 т.]* / (відп. ред. С. В. Мочерний). — Т. 1. — Київ: Академія, 2000. — 864 с.
6. Мельник А. Ф. *Публічний сектор і державна політика в демократичному суспільстві: монографія* / А. Ф. Мельник, О. В. Длугопольський. — Тернопіль: Економічна думка, 2008. — 240 с.
7. Блейклі Е. Дж. *Планування місцевого економічного розвитку: теорія і практика* / Блейклі Е. Дж.; пер. з англ. — Львів: Літопис, 2002. — 416 с.
8. *Большая советская энциклопедия. В 30 т.* — М.: СЭ, 1970. — 1978.
9. Филиппов Ю. В., Авдеева Т. Т. *Основы развития местного хозяйства.* — М.: Дело, 2000. — 264 с.
10. Кузнецова О. В. *Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования* / О. В. Кузнецова. — М.: Изд-во ЛКИ, 2007. — 304 с.

11. Слава С. Місцевий економічний розвиток: сучасні концепції та методи: Вибірковий огляд досвіду США в контексті умов України / Слава С., Грін Г. – Ужгород; Мадісон: Приватне вид-во «Мистецька лінія», 2000. – 236 с.
12. Дорогунов С. Теорія розміщення продуктивних сил і регіональної економіки / Дорогунов С., Олійник Я., Степаненко А. – К.: Стафед-2, 2001. – 144 с.
13. Государственное управление: основы теории и организации: учебник / под ред. В. А. Козбаненко. – М.: Статут, 2000. – 912 с.
14. Монастирський Г. Л. До питання теоретичної сутності механізму забезпечення економічного й соціального розвитку сільських поселень в системі державного регулювання економіки / Г. Л. Монастирський // Вісник ТАНГ. – Випуск 16. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 132–136.
15. Иванов В. Н. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления / В. Н. Иванов, В. И. Патрушев. – [2-е изд., пераб. и доп.]. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2001. – 327 с.
16. Тovaжнянский Л. Л. Основы управленческих технологий: учеб. пособие [для студ. вузов] / [Тovaжнянский Л. Л., Романовский А. Г., Пономарев А. С., Игнатюк О. А.]. – Х. : НТУ «ХПИ», 2004. – 184 с.
17. Кравченко И. И. Модернизация мира и сегодняшней России: выход из кризиса / И. И. Кравченко // Вопросы философии. – 2002. – № 9. – С. 3–19.
18. Федотова В. Г. Неклассические модернизации и альтернативы модернизационной теории / В. Г. Федотова // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 3–21.
19. Horowitz I. L. Three Worlds of development. The theory and practices of international development. N.Y., 1966.
20. Huntington S.P. Political order in changing societies. New Haven, 1968.
21. Furtado C. Development and underdevelopment. Berkley; Los Angeles, 1964.
22. Learner D. The passing traditional satiety modernises the Middle East. Glance (III), 1964.
23. Redfield R. The primitive world and its transformations. Ithaca (N.Y.), 1953.
24. Industriation and society / Ed by Hoselitz B.F. and Moore W.E. The Hague, 1963.
25. Levy M.I. Modernisation and the structure of society: A setting international affairs. Princeton (N.Y.), 1966.
26. Eisenstadt S.N. Modernisation: protest and change. Englewood Cliffs. (N.Y.), 1966.
27. Кононенко В. І. Модернізація економіки України та її основні напрямки на сучасному етапі / В. І. Кононенко // Актуальні аспекти механізму модернізації економіки України: зб. наук. пр. / В. І. Кононенко (відп.ред.). – К., 2003. – С. 5–13.
28. Актуальные проблемы налоговой политики в условиях модернизации экономики: опыт Украины и Белоруссии / под ред. д. э. н., проф. С. В. Онышко: Монография. – Ирпень: НУ ГНС Украины, 2007. – 396 с.

Редакція отримала матеріал 25 вересня 2008 р.